

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Federal Department of Economic Affairs,
Education and Research EAER
State Secretariat for Economic Affairs SECO

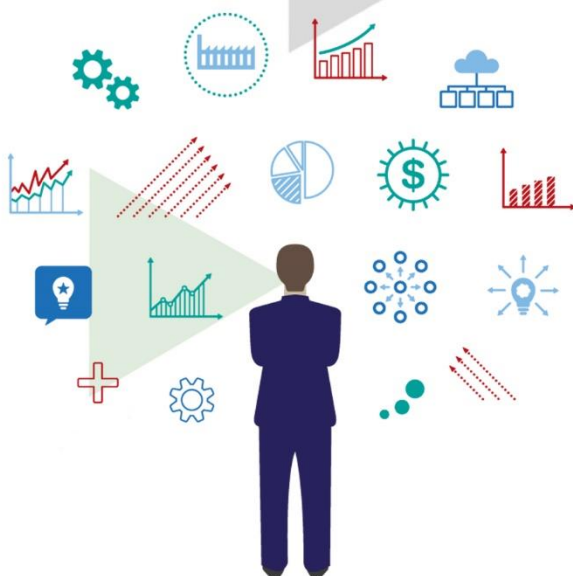
RELOF 2

REFORMA LOKALNIH FINANSIJA
LOCAL FINANCE REFORM

СТРАТЕГИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

2021 – 2025

На основу члана 11. Закона о планском систему Републике Србије (Службени гласник РС број. 30/2018), члана 41. Статута општине Параћин («Службени лист општине Параћин» бр.22/2018, 4/2019), и члана 4. Одлуке о приступању изради Плана развоја Општине Параћин за период 2021 – 2027 г. («Службени лист општине Параћин» бр.15/2019),

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ПАРАЋИН на седници одржаној дана _____2021. године,
доноси

СТРАТЕГИЈУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ ОПШТИНЕ ПАРАЋИН 2021-2025.

Садржај

Увод у Стратегију одрживог развоја привреде општине Параћин	4
Преглед и анализа постојећег стања	8
1. Спољашњи фактори који утичу на развој политика за одрживи развој привреде	8
2. Демографска анализа	9
3. Привредна кретања	14
4. Пољопривреда и рурални развој.....	20
5. Туризам	23
Визија.....	26
Општи и посебни циљеви одрживог развоја привреде општине Параћин	28
Друштвени и економски ефекти предложених мера	36
Показатељи за мерење напретка	38
Оквир и план за праћење спровођења Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025.	41

Увод у Стратегију одрживог развоја привреде општине Параћин

Општина Параћин је у сарадњи са пројектом Реформа локалних финансија II у Србији (РЕЛОФ2), јула 2019. године отпочела са унапређењем планског система општине, дефинисањем јавних политика и средњорочним планирањем ускладу са Законом о планском систему Републике Србије¹. Процес је покренут је Одлуком Скупштине општине о приступању изради Плана развоја општине Параћин² за период 2021 – 2027. што је усклађено са чланом 32 Закона о локалној самоуправи. Након израде Плана развоја општине за период 2021 – 2027. који је усклађен са смерницама, циљевима и задацима који проистичу из докумената вишег нивоа као и са постојећим важећим локалним планским документима узимајући у обзир и шири друштвени, политички, фискални и институционални оквир, започет је процес израде Стратегије одрживог развоја привреде 2021 – 2025. године, а у складу са члановима 10 – 13 Закона о планском систему. Израда Стратегије је отпочета обавештењем заинтересоване јавности да узме учешће и да да свој допринос у креирању Стратегије, у складу са чланом 34 Закона о планском систему Републике Србије.

Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025. директно проистиче из Плана развоја општине Параћин за период 2021 – 2027. и представља даљи развој политика локалног економског развоја у складу са дефинисаним приоритетним Циљем 1: Стабилан и одржив развој привреде.

Стратегијом се дефинишу правци даљег економског развоја општине, остварује се веза са националним развојним приоритетима, развојним циљевима Агенде 2030³ и ствара се основа за правилну алокацију јавних средстава намењених одрживом економском развоју. При томе, Стратегија третира аспекте одрживог привредног развоја усмерене ка партнерству са свим заинтересованим странама у циљу повећања запослености, благостања свих грађана општине Параћин и повећања животног стандарда.

По свом обухвату, Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин је секторска пошто се њоме утврђују јавне политике за област привредног и економског развоја и спровођења јавних политика које су утврђене прописом Владе. Наиме, општина је одговорне за стварање климе и повољног пословног окружења у циљу оставривања локалног економског развоја. Да би се постигао локални економски развој, неопходно је имати свеобухватну и добро постављену политику која ће обухватити различите и јасне програме који се деле према одговарајућим областима на основу очувања и унапређења постојећих бизниса, привлачења нових бизниса, планирања и уређивања инвестиционих зона, улагања у људске ресурсе, пружајући сигурно и погодно окружење за инвестиције, управљање природним ресурсима у

¹ Закон о планском систему Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/2018

² Одлука Скупштине општине Параћин о приступању изради Плана развоја општине Параћин за период 2021-2027., бр. 400-877/2019-II

³ Агенда 2030 је глобална развојна агенда УН за период након 2015. године која покрива шири обухват него миленијумски циљеви и укључује све три кључне димензије одрживог развоја: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине.

сврху развоја одређених привредних грана, пре свега пољопривреде и туризма, као и многе друге факторе који утичу и који су детерминанти у локалном економском развоју. Све су то суштински елементи који омогућавају одржив економски раст, у којем су економске користи, побољшање услова живота и квалитета живота свих грађана од суштинског и видљивог значаја. Стога је у току израде Стратегије императив био одредити стратешко усмерење општине које ће у исто време бити реално оствариво и амбициозно, које ће обухватити све факторе битне за развој општине, али и довољно фокусирано и оригинално да омогући усмерени развој општине са развојним мерама прилагођеним њеним специфичним потребама. При томе је тежња стављена на једноставност како би стратешко усмерење било разумљиво свима, јер крајњи корисници ове Стратегије су сви грађани општине Параћин.

Остваривање циљева Стратегије ће се пратити посредством акционог плана за спровођење стратегије, који обухва период од три године, у складу са чланом 18 Закона о планском систему, а који ће бити донет најкасније 90 дана од дана усвајања Стратегије. Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин треба да пружи подршку испуњењу циљева одрживог развоја у Републици Србији која је потписник Агенде за одрживи развој 2030. Већина тема разрађених у Агенди 2030 уграђена је у 17 циљева одрживог развоја у оквиру којих је дефинисано још 169 подциљева, а посебна пажња се придаје промовисању јаког инклузивног и одрживог економског раста и достојанственог запослења за све, смањењу сиромаштва, постизању здравог живота за све старосне групе, обезбеђењу образовања за све, постизању родне равноправности, унапређењу одрживе индустријализације, смањењу неједнакости у оквиру и између земаља, унапређењу одрживих модела потрошње и производње, промовисању активности на свим нивоима у борби против климатских промена, постизању мирољубивих и инклузивних друштава и владавине права. За дефинисање јасних реформи у области економског развоја посебан значај имају следећи циљеви одрживог развоја: Свет без глади (ЦОР 2), Квалитетно образовање (ЦОР 4), Достојанствен рад и економски раст (ЦОР 8), Индустрија, иновације и инфраструктура (ЦОР 9), Одговорна потрошња и производња (ЦОР 12). Релевантни циљеви, подциљеви и индикатори одрживог развоја интегрисани су у циљеве, мере и показатеље Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин за период 2021 – 2025.

Фокуси сектора привредног развоја општине Параћин, који треба да доведу до реализације стратешког циља су везани за три кључна сегмента развоја: мало и средње предузетништво, пољопривреда и туризам. Општина Параћин има изузетну географску позицију а тиме и предуслове за развој квалитетне пословне инфраструктуре која ће бити доступна инвеститорима, односно предузетницима. Мала и средња предузећа која су одиграло важну улогу у реструктурирању индустрије су препозната као носиоци развоја привреде општине Параћин а стратешки фокус подршке општине ће у наредном периоду бити производне и извозно оријентисане делатности, утемељене на знању, иновацијама и примени нових технологија. У прилог томе је и значајан контингент радно способног становништва (око 65%), са добром квалификационом структуром, али и отворена, транспарентна и приступачна општинска управа која је прихватањем савремених трендова и модернизацијом рада омогућила креирање повољног пословног окружења и имиџа општине као сигурног места за инвестиције. Поред повољног географског положаја, општина Параћин поседује изузетне природне ресурсе за развој пољопривреде обзиром да се поред Мораве налази плодно

земљиште погодује развоју баштованства, да располаже релативно великим површинама земљишта које се може обрађивати и користити за пољопривредну производњу, као и великим број пољопривредних газдинстава (око 5.000). Повољан географски положај, близина аутопута и добре саобраћајне везе са свим деловима земље, природне лепоте и културно-историјске знаменитости стварају услове за развој туризма у општини Параћин, посебно за развој специјалних видова туризма (ловни, спортско-рекреативни, културни, верски и манифестациони туризам). Такође, културно-историјски потенцијали које треба ставити у функцију развоја туризма, довешће до интегрисања туризма са развојем пољопривредне производње и пољопривредним производима чиме ће се постићи синергија ова два сектора.

Општина Параћин до сада није имала секторске стратегије на основу којих би се спроводиле реформе у предметним областима, већ су све активности засниване на циљевима дефинисаних Стратегијом одрживог развоја општине Параћин 2008 - 2017. Стратегија одрживог развоја општине Параћин је усвојена 2008. године са акционим планом за реализацију у периоду 2012-2017. Након истека Стратегије и акционог плана, нова документа за реализацију Стратегије до 2020. године нису донета. У оквиру Стратегије одрживог развоја општине Параћин су препознате као приоритетне области економски развој, инфраструктура, просторно и урбанистичко планирање, друштвени развој, заштита животне средине и социјална политика и социјална заштита. У оквиру приоритета дефинисани су специфични циљеви и мере за спровођење стратешких циљева. У акционом плану су дефинисани и индикатори за праћење реализације Стратегије у периоду 2012-2017. и то базне вредности - вредности у почетној години, док циљне вредности нису дефинисане, већ само тренд који се жели постићи (повећање/смањење/одржавање вредности индикатора). Вредности индикатора нису мерене у току реализације Стратегије, а евалуација спровођења Стратегије одрживог развоја није рађена током њеног спровођења као ни након истека документа. Редовно је праћена једино реализација одређених пројеката из Стратегије, а општина је свакако реализовала одређене активности и спроводила одређене мере које су биле усмерене на остварење стратешких циљева.

Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин припремљена је на основу релевантних анализа које покривају област економског развоја као и на основу консултативног процеса спроведеног током поступка израде Стратегије (у складу са чланом 31 Закона о планском систему) у којем су учествовали сви релевантни актери локалне заједнице.

Учешће у изради документа узеле су све релевантне институције са територије општине укључујући општинску управу, јавна и јавно комунална предузећа. Узимајући у обзир дефинисане оквире чланом 13 у Закону о планском систему, Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин садржи кључне елементе:

- 1) Визију, односно жељено стање чијем достизању доприноси постизање општих и посебних циљева;
- 2) Преглед и анализу постојећег стања;
- 3) Опште и посебне циљеве;
- 4) Мере за постизање општих и посебних циљева, узрочно-последичне везе између општих и посебних циљева и мера које доприносе остварењу тих циљева и анализу ефеката тих мера на физичка и правна лица и буџет;

- 5) Кључне показатеље учинка на нивоу општих и посебних циљева и мера, којима се мери ефикасност и ефективност спровођења јавних политика које су утврђене Стратегијом;
- 6) Институционални оквир и план за праћење спровођења, вредновање учинка и извештавање о спроведеним мерама, постигнутим циљевима и учинцима јавних политика које се утврђују или разрађују стратегијом, уз навођење институције одговорне за праћење спровођења стратегије.

Преглед и анализа постојећег стања

1. Спољашњи фактори који утичу на развој политика за одрживи развој привреде

Географски положај општине Параћин је изузетан јер представља раскрсницу Европе. Налази се у средишњем делу Србије уз сам Коридор 10, на међународном ауто-путу Е-75 ка Нишу и Блиском истоку, међународном путу Е-761 ка Бугарској, као и на прикључку за саобраћајницу ка Црној Гори и Федерацији БиХ. Кроз Параћин пролази и главни железнички правац за југ Европе. Географски је отворен ка тржиштима Бугарске, Македоније, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Румуније са преко 36,5 милиона потрошача. Од Београда је удаљен 156 км, од Ниша 80 км. Спада у групу градова средње величине. Са Ћупријом и Јагодином представља трограђе - центар Поморавске регије, а у оквиру макрорегије Шумадија, заједно са градовима Крушевац, Краљево, Чачак и Крагујевац – центар макрорегије. Добра саобраћајна инфраструктура и повезаност са другим општинама, као и директан приступ међународним саобраћајницама, су дефинитивно позитивни елементи географског положаја који представљају важан ресурс и развојни потенцијал општине.

Природне карактеристике општине представљају добру основу за развој појединих грана привреде попут пољопривреде и туризма. Општина Параћин поседује природне ресурсе за развој пољопривреде обзиром да располаже релативно великим површинама земљишта које се може обрађивати и користити за пољопривредну производњу, а агроеколошки услови за бављење пољопривредом на територији општине су задовољавајући. Квалитет земљишта, у продукционом смислу, је врло разноврстан, а највећи део обрадиве површине налази се у долини реке Мораве, која је погодна за ратарску и повртарску производњу, док су блага побрђа искоришћена за засаде винове лозе. У брдско-планинским деловима постоје значајне травнате површине и добре могућности за унапређење сточарства. Међутим и поред несумљивих природних ресурса, и Параћин прате миграциони трендови као и остатак Србије, те је дошло је до великог одлива становништва из сеоских у градске средине, односно до неповољне старосне структуре сеоских домаћинстава која се баве пољопривредном производњом.

Уз повољан географски положај, близина аутопута и добре саобраћајне везе са свим деловима земље, природне лепоте и културно-историјске знаменитости стварају услове за развој туризма у општини Параћин. Од посебног значаја су очувани природни екосистеми ваздушних бања Грзе и Сисевца, као и богато културно-историјско наслеђе - Петрушка област, бројни манастири на територији општине, као и највеће неолитско насеље у овом делу Балкана и сви се могу ставити у сврху развоја посебних видова туризма. Међутим, упркос богатству природним ресурсима – повољни климатски услови, водни ресурси, плодно и незагађено земљиште - недовољна валоризација природних ресурса и културно-историјских споменика, као и незавршена путна инфраструктура која је делом у надлежности Републике Србије отежавају потпуни развој и искоришћеност постојећих капацитета за развој туризма.

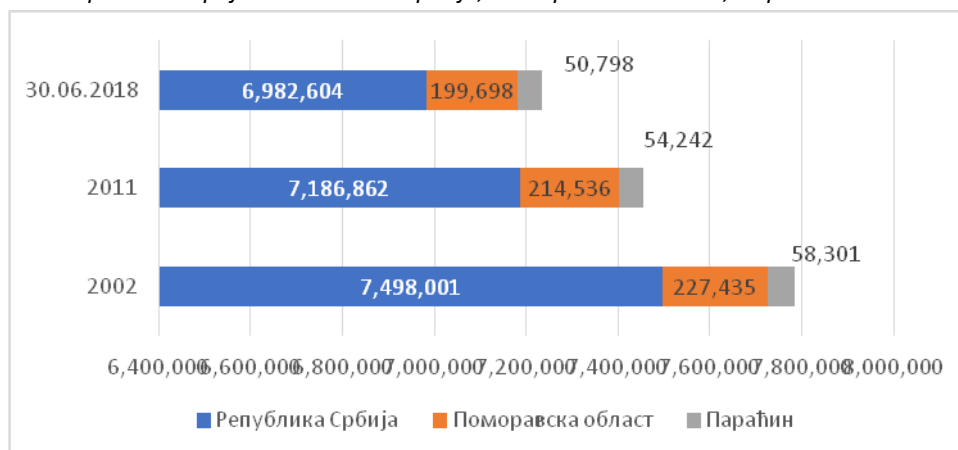
Најважнији природни ресурси општине су свакако:

- ✓ Обрадиво пољопривредно земљиште које заузима око 64% територије општине;
- ✓ Шуме које се простиру на око 36% територије општине;
- ✓ Умерена континентална клима, са средњом јануарском температуром од -8°C и 22°C у најтоплијем месецу, са кишама које падају у периоду када су најпотребније, у мају и јуну, и широком лепезом ветрова, омогућавајући развој разноврсног биљног и животињског света;
- ✓ Богатство водотоковима (Велика Морава, Црница и Грза) који имају водопривредни значај и у смислу водоснабдевања, и у смислу развоја система за наводњавање;
- ✓ Експлоатација лапорца за потребе Фабрике цемента „CRH Србија“, експлоатација шљунка са локалитета реке Велика Морава и камена кречњака за потребе Фабрике стакла и путне привреде;
- ✓ Излетишта Грза и Сисевац који због својих природних лепота и јединствене флоре и фауне и термалних вода представљају идеално место за одмор током викенда. Излетиште Грза, са истоименом реком, налази на 400 метара надморске висине, препознатљиво је по изузетној природи, чистом ваздуху, разноврсном биљном и животињском свету, атрактивношћу врела реке Грзе, језерима богатим калифорнијском и поточном пастрмком. Излетиште Сисевац налази се у подножју Кучајских планина, на 360 метара надморске висине, на извору реке Црнице у прелепој котлини окруженој шумама. Очувана природа, зелене шуме јужног Кучаја, бистра река и потоци који се у њу сливају, термална вода, чист ваздух, заједно са богатом културно - историјском традицијом чине овај крај јединственим;
- ✓ Археолошка локација Дреновац „Неолитски мегалополис“ је јединствена локација јер представља највеће неолитско насеље у овом делу Балкана. У току су радови који ће ову локацију учинити стециштем научника и истраживача из целог света, местом за истраживање и едукацију, али и својеврсном туристичком атракцијом.

2. Демографска анализа

Демографија. Демографска ситуација у општини Параћин је слична као и у већини других општина и градова у Србији које су суочене са депопулационим трендом што може имати негативне импликације на стабилан и одржив економски раст општине. У периоду између два пописа (2002–2011.) дошло је до пада укупног броја становника на свим нивоима, а смањење становништва резултат је негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Број становника Републике Србије се смањио за 4,1%, док је пад броја становника у општини Параћин нешто израженији у односу на Републику Србију - најнижи је био 2013. (8,2%) а највиши 2017. године (12,5%). У 2018. години је смањен и износио је 9,0%.

Графикон 1 – Кретање броја становника Србија, Поморавска област, Параћин 2002 – 2011 – 2018.

Извор: Републички завод за статистику (РЗС)

Просечна старост становника Србије према попису 2011. износи 42,2 године (према процењеним подацима 43,2 у 2018.), што Србију сврстава у ред земаља дубоке демографске старости, и то не само у европским већ и у светским размерама. Становништво општине Параћин је према процењеним подацима а судећи по просечној старости старије од просека Србије у периоду 2011 – 2018. (44, 1 наспрам просека Србије 43,2 у 2018.). У старосној структури становништва преовладава радно способно становништво са 64,7%, што указује на постојање значајног контингента радно способног становништва. Забрињавајући податак је, међутим, више него дупло већи удео старог становништва (29,8%) у односу на младе (13,6%) у старосној структури становништва. Услед негативног природног „обнављања“ становништва, старосна структура је у фази дубоке демографске старости са тенденцијом пораста просечне старости становништва. У складу са овим тенденцијама, у 2018. години најбројније је било становништво старости 60 до 64 године док је у 2002. најбројније било становништво старости од 45 до 49 година. Старосна структура становништва је посебно лоша у сеоским срединама у којима је изразито изражен процес старења села. Чињеница да је удео младих у старосној структури становништва низак са тенденцијом пада, а удео старих лица висок са тенденцијом континуираног раста, општину Параћин сврстава у регресивна и угрожена демографска подручја.

Стопа природног прираштаја је негативна и износила је -7,66% у 2018. години када је стопа наталитета износила 8,13%, а морталитета 15,79%. Постојећи социјални показатељи су, такође, негативни и указују да је највећи број домаћинстава са два (22,91%) или једним (19,42%) чланом. Сходно овим налазима, основна одлика кретања пројектованог становништва општине Параћин за период до 2041. године је смањење броја становника, обзиром да је пројектовани број становника за 2041. за око 8% мањи од броја становника у 2011. и износи око 44.400.

Негативан миграциони салдо и емиграција, с обзиром на селективност миграција и чињеницу да се махом исељава млађе и радно способно становништво, доприносе смањењу броја становника и старење популације, што у крајњој инстанци утиче на смањење радно способног становништва. То општину Параћин сврстава у општине са slabим демографским ресурсима, што свакако оставља негативне последице на економски развој, и даље повећање миграција.

Табела 1 - Демографски показатељи општине Параћин

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Површина, км ²	542	542	542	542
2. Број насеља	35	35	35	35
3. Густина насељености	97	96	95	94
4. Број становника	52.384	51.921	51.356	50.798
5. Број становника, мушко	25.520	25.303	25.025	24.744
6. Број становника, женско	26.864	26.618	26.331	26.054
7. Становништво - Предшколски узраст (0-6)	3.263	3.246	3.207	3.131
8. Становништво - Предшколски узраст (0-6), %	6,2	6,3	6,2	6,2
9. Становништво - Основношколски узраст (7-14)	4.018	3.959	3.845	3.781
10. Становништво - Основношколски узраст (7-14), %	7,7	7,6	7,5	7,4
11. Становништво - Средњошколски узраст (15-18)	2.198	2.147	2.129	2.127
12. Становништво - Средњошколски узраст (15-18), %	4,2	4,1	4,1	4,2
13. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више)	43.481	43.132	42.707	42.284
14. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више), %	83	83,1	83,2	83,2
15. Становништво - Број младих (15-29)	9.210	9.033	8.836	8.635
16. Становништво - Млади (15-29), %	17,6	17,4	17,2	17
17. Становништво - Радноспособно становништво (15-64)	34.555	34.033	33.467	32.843
18. Становништво - Радноспособно становништво (15-64), %	66	65,5	65,2	64,7
19. Становништво - Старије становништво (65 и више)	10.548	10.683	10.837	11.043
20. Становништво - Старије становништво (65 и више), %	20,1	20,6	21,1	21,7
21. Просечна старост становништва	43,58	43,71	43,9	44,08
22. Индекс старења	148,3	151,8	155,1	158,2
23. Наталитет	488	408	410	413
24. Стопа наталитета	9,32	7,86	7,98	8,13
25. Морталитет	916	808	884	802
26. Стопа морталитета	17,49	15,56	17,21	15,79
27. Природни прираштај	-428	-400	-474	-389
28. Стопа природног прираштаја	-8,17	-7,7	-9,23	-7,66
29. Унутрашњи миграциони салдо	-18	-80	-175	-78

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Људски потенцијал. Образовна структура расположиве радне снаге представља значајан фактор развоја једне заједнице. Узимајући у обзир једине званичне податке за ову област (Попис 2011.) у општини Параћин преовлађује радно способно становништво са средњом стручном спремом (43,9%), затим становништво са основним образовањем (26,9%) и

непотпуним основним образовањем (15,2%). Мали је удео становништва са вишом и високом стучном спремом (4,35% - више, 6,0% високо) у укупном радноспособном контингенту становништва. Међутим, индекс образованости је у Параћину виши него у већини осталих општина Поморавског округа обзиром на концентрацију већег броја привредних делатности на територији општине које по природи ствари захтевају виши ниво образовања и стручности.

Табела 2 - Образовна структура (становништво старо 15 и више година према школској спреми и полу)

	Пол	Укупно	Без школске спреме	Непотпуно основно образовање	Основно образовање	Средње образовање	Више образовање	Високо образовање	Непознато
Република Србија	с	6.161.584	164.884	677.499	1.279.116	3.015.092	348.335	652.234	24.424
	м	2.971.868	30.628	241.226	593.463	1.613.356	173.132	308.824	11.239
	ж	3.189.716	134.256	436.273	685.653	1.401.736	175.203	343.410	13.185
Поморавска област	с	185.556	6.421	32.694	45.906	80.039	8.285	11.273	938
	м	89.261	1.017	12.768	21.520	43.838	4.149	5.553	416
	ж	96.295	5.404	19.926	24.386	36.201	41.36	5.720	522
Општина Параћин	с	46.673	1.590	7.075	12.542	20.483	2.033	2.797	153
	м	22.588	275	2.706	6.138	10.958	1.082	1.364	65
	ж	24.085	1.315	4.369	6.404	9.525	951	1.433	88

Извор: Општине и региони у Републици Србији, 2019. године (РЗС)

Тржиште рада у Републици Србији бележи позитивне трендове, иако су кључни показатељи запошљавања испод нивоа Европске уније. Позитивни трендови су резултат раста привредне активности последњих година и повећања тражње за радном снагом. Позитивни трендови се могу уочити и у општини Параћин са становишта смањења незапослености становништва последњих година. Од укупног броја становништва, у општини Параћин се у последње четири године удео радно способног становништва (15 - 64 године) кретао између 65-66%. Од 2013. године број незапослених је у константном паду (са 8.773 незапослена у 2013. на 7.353 у 2018.).

Табела 3 – Незапослена лица 2015-2018.

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Незапослена лица	8.291	8.019	7.777	7.353
2. Незапослена лица на 1000 становника	158	154	151	145
3. Незапослене жене, као % незапослених лица	52,3	51,3	51,3	52,7
4. Незапослена лица са средњим образовањем, као % незапослених лица	55,2	54,4	54,2	54,4
5. Незапослена лица са вишим и високим образовањем, као % незапослених лица	9,7	9,8	9,8	9,5
6. Дугорочно незапослена лица, као % незапослених лица	75	74,4	74,8	74,8
7. Незапослени млади, као % незапослених лица	25,7	23,6	21,7	21,4
8. Незапослени старији, као % незапослених лица	29,8	31,5	34,2	34,9

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Број регистрованих запослених у 2018. години у општини Параћин је 11.058. Сходно смањењу незапослених и број запослених у општини Параћин се повећавао у последње четири године.

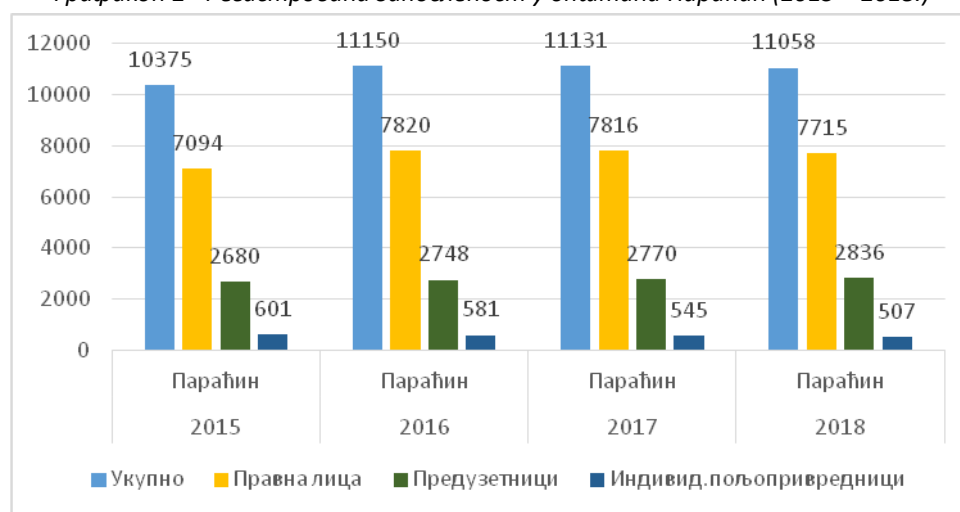
Табела 4 – Запослена лица 2015-2018.⁴

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
Запослена лица	10.375	11.150	11.131	11.058

Извор: Девинфо

Највише је запослених у правним лицима која послују на територији општине, док је најмање индивидуалних пољопривредних произвођача.

Графикон 2 - Регистрована запосленост у општини Параћин (2015 – 2018.)

Извор: РЗС

Када је у питању структура регистроване запослености по делатностима, највећи је удео запослених у прерађивачкој индустрији (24,1%), а потом у трговини на велико и мало (21,9%), док је удео запослених у делатностима које се односе првенствено на јавни сектор (образовање, државна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање, здравствена и социјална заштита) око 18,5%.

Табела 4 - Запослени према сектору делатности

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
Укупна запосленост	10.552	11.150	11.131	11.058
Свега	9.851	10.569	10.586	10.551
Запослени у правним лицима	7.248	7.820	7.816	7.715
Од тога предузетници, лица која самостално овабљају делатност и запослени код њих	2.602	2.748	2.770	2.836
Пољопривреда, шумарство и рибарство	110	115	123	127
Рударство	1	34	31	17
Прерађивачка индустрија	2.587	2.897	2.869	2.664
Снабдевање електричном енергијом, гасом	83	74	74	65

⁴ Подаци су преузети из месечних статистичких билетена (децембар наведених година) Националне службе за запошљавање

Снабдевање водом и управљање одпадним водама	233	172	169	164
Грађевинарство	456	555	480	554
Трговина	2.183	2.338	2.393	2.421
Саобраћај и складиштење	987	873	882	870
Услуге смештаја и исхране	275	317	317	350
Информисање и комуникација	134	99	100	102
Финансијска делатност и осигурање	88	141	153	162
Пословање некретнинама	7	37	41	35
Стручне и научне делатности	278	350	378	385
Административне и помоћне услужне делатности	128	235	228	253
Државна управа и обавезно социјално осигурање	436	452	458	468
Образовање	740	773	772	762
Здравствена и социјална заштита	860	810	818	804
Уметност, забава и рекреација	77	117	122	158
Остале услужне делатности	189	179	176	189
Регистровани индивидуални пољопривредници	701	581	545	507

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

3. Привредна кретања

Привредна трансформација Србије у последњих 10 година условљена је закаснелом транзицијом (2001–2015.), дуготрајним дезинвестирањем и значајним технолошким заостајањем за развијеним привредама Европе, као и негативним ефектима глобалне рецесије (2009–2015). Развојна позиција Србије у Европи у последњој деценији није се променила, те Србија припада групи најнеразвијенијих европских држава.

Према степену развијености јединица локалних самоуправа општина Параћин припада недовољно развијеним општинама, односно III групи развијености општина (недовољно развијених јединица локалних самоуправа, чији је степен развијености 60-80% републичког просека), на основу Уредбе о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину⁵. Међутим, када је реч о привредним ресурсима и привредном развоју, општина Параћин спада у средње развијене општине и карактеришу је вишевековна традиција и култура, као и позиција привредног центра у Србији и потенцијали за индустријски развој.

Индустрија и предузетништво. Параћин већ дуже од једног века носи епитет познатог индустријског центра. Производња у области индустрије је веома разнородна. Све до почетка деведесетих година прошлог века индустрија је била у константном развоју, да би наступањем кризних догађаја у земљи дошло до наглог опадања привредних активности. Процес приватизације је био неминован и предузећа која су се раније определила за трансформацију

⁵ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 104/2014

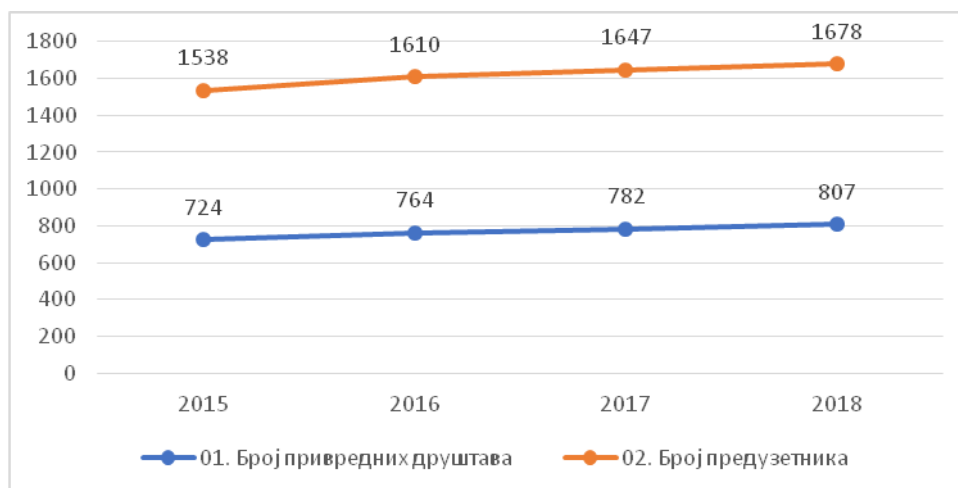
и промену власничке структуре су у том процесу имала више успеха. У последњих десетак година, од завршетка светске економске кризе, у Параћину је реализован велики број инвестиција малих и средњих предузећа, са укупно преко 80 инвеститора, 103 објекта за пословање и производњу површине око 76.000 квадрата. Крајем 2019. у Параћин је дошао и велики страни инвеститор, Rimaster elektrosistem AB из Шведске, чија инвестиција представља важан индустријски потенцијал не само општине Параћин већ и читавог Поморавља.

Данас су главни производи предузећа која послују на територији општине стакло, цемент и кондиторски производи. Поред тога, у последњих десетак година развија се и индустрија месних прерађевина и производа од меса захваљујући сировинама које поседује општина која је позната и по пољопривреди. Поред тога, заступљена је и производња грађевинског материјала, електро-енергетске опреме и текстила. Данас су носиоци привредног развоја општине Параћин мала и средња предузећа у горе наведеним делатностима. Најзанчајнија предузећа која послују на територији општине, су пре свега:

- Rimaster elektrosistem AB из Шведске, фабрика каблова и кабловских снопова
- CRH Поповац Доо, производња цемента
- Rofiks Austrija, производња грађевинског материјала
- Mondi Packaging Austrija, производња индустријских врећа
- Српска фабрика стакла Параћин, производња амбалажног стакла
- Параћинка Параћин, фабрика кондиторских производа
- Пионир, фабрика кондиторских производа
- Чоколенд, фабрика за производњу чоколаде
- Магнум, индустрија меса
- Михајловић, производња млека
- РМ Стубица, узгој рибе
- ДОО Бахус, производња безалкохолних пића
- ДОО Милић, производња каблова

Основни показатељи привредног кретања у општини Параћин показују позитивне трендове последњих година. Предузетнички дух је одувек присутан у општини Параћин, а мала и средња преузећа су одиграла важну улогу у периоду трансформације великих државних предузећа преузимајући кључну улогу у развоју локалне привреде и запослили преко 2.700 радника у периоду након 2000. године. Од 2015. године бележи се благи али константан раст броја привредних друштава и броја предузетника на територији општине, што показују и апсолутни бројеви али и стопа настанка нових привредних друштава и предузетника.

Графикон 3 – Кретање броја привредних друштава и предузетника

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Од укупног броја предузећа која послују у општини Параћин, 97,6% чине мала предузећа, а на територији општине послује и 15 средњих и 7 великих предузећа. Више од половине њих (447) бави се трговином на мало и поправком моторних возила и предмета за личну употребу, а од осталих привредних грана присутне су и пољопривреда, индустрија хемије и неметала, прехранбена индустрија, грађевинство, текстилна индустрија, металургија и обрада метала, али и туризам и услуге. Мала и средња предузећа имају највећи потенцијал отварања нових радних места, а очекује се интензивно инвестирање и запошљавање у сектору услуга и сервиса. Међутим, највећи привредни проблем општине Параћин је Српска фабрика стакла која би у будућности, ако се реши питање стечаја фабрике, могла да има добру перспективу, и поврати значај који је имала у социо-економском животу општине.

Табела 6 – Основни показатељи привредног сектора општине Параћин

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Број привредних друштава	724	764	782	807
2. Број предузетника	1.538	1.610	1.647	1.678
3. Број привредних друштава на 1000 становника	14	15	15	16
4. Број предузетника на 1000 становника	29	31	32	33
5. Нето ефекат оснивања нових привредних друштава	4,7	7,3	7,2	2,7
6. Нето ефекат оснивања нових предузетника	1	1,3	1,2	1,2
7. Стопа настанка привредних друштава, %	6,5	6,7	5,5	5,1
8. Стопа настанка предузетника, %	14,9	15,7	12,8	11,9

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Табела 7 – Финансијске перформансе предузећа

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Број привредних друштава	724	764	782	807
2. Број запослених	4.580	4.849	5.003	4.895
3. Пословни приходи	37.975.465	43.459.279	50.190.336	54.394.519
4. Број предузетника	1.538	1.610	1.647	1.678
5. Број запослених	1.009	1.025	1.083	1.150
6. Пословни приходи	7.104.735	6.855.061	7.706.584	7.916.746

Извор: Агенција за привредне регистре (АПР)

Из претходног се види да је Параћин је место значајних потенцијала, кад је реч о индустријској производњи. Поред одличне географске локације и саобраћајне повезаности, општина поседује и добре инфраструктурне услове за отпочињање производње, јер има индустријску зону у општинском власништву, опремљену свом потребном инфраструктуром. Поред тога, општина располаже и изузетним гринфилд и браунфилд локацијама, потпуно опремљеним свом неопходном инфраструктуром, комплетно је плански покривена, а грађевинске дозволе се добијају одмах. Важно је истаћи и да је улога локалне самоуправе у привредном развоју са административне померена на стратешко управљање одрживим развојем, што посебно долази до изражаја у креирању микро услова за поспешивање развоја бизниса и за привлачење нових инвестиција.

Инвестиције. Међу кључним факторима привредног развоја су свакако инвестиције које не одређују само тренутну ситуацију у привреди, већ и будући привредни развој. Разматрајући доступне податке за 2018. годину који се односе на остварене инвестиције према карактеру изградње и техничкој структури, општина Параћин је међу првима у округу по обиму инвестиција. Узимајући у обзир апсолутни износ инвестиција према карактеру изградње, на нивоу Републике Србије, 45% инвестираних средстава је у нове капацитете, свега 12% на нивоу Поморавског округа, док су инвестиције у нове капацитете на нивоу општине Параћин далеко веће од свих других општина у округу и износиле су 27%. Највећи износ средстава (67,6%) у Параћину, инвестиран је у реконструкцију, модернизацију, доградњу или проширење постојећих капацитета (39,5% - Србија, 83,7% - Поморавска област), док је у одржавање нивоа постојећих капацитета на територији општине и округа инвестирано свега око 5% за разлику од Републике где је овај вид инвестирања повукао мало мање од 40% инвестиција.

Табела 8 - Остварене инвестиције у нова основна средства, по карактеру изградње и техничкој структури, 2018. (у хиљадама РСД)

	Карактер изградње				Техничка структура			
	Укупно	Нови капацитети	Реконструкција модернизација доградња и проширење	Одржавање нивоа постојећих капацитета	Грађевински радови	Домаћа опрема	Увозна опрема	Остало
Србија	748.759.053	336.589.704	296.105.415	116.063.935	335.759.620	187.015.591	170.010.696	55.973.145
Поморавски регион	8.761.409	1.053.211	7.334.674	373.524	2.864.987	2.867.859	2.358.702	669.861
Параћин	1.849.925	499.732	1.250.037	100.156	634.677	652.606	471.246	91.396

Извор: РЗС

Са становишта техничке структуре инвестиција, у општини Параћин се скоро подједнако улагало у грађевинске радове (34,3%) и набавку домаће опреме (35,3%), док је у набавку

увозне опреме уложено око 25,5% укупних инвестиција, што је приближно нивоу округа и нешто више од нивоа Републике.

Табела 9 - Остварене инвестиције у нова основна средства, укупно и за кључне делатности, 2018. година (у хиљадама РСД)

	Укупно	Прерађивачка индустрија	Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	Државна управа и обавезно социјално осигурање	Друге делатности
Србија	748.759.053	181.194.610	50.926.305	61.486.125	455.152.013
Поморавски регион	8.761.409	4.773.685	921.346	365.862	2.700.516
Параћин	1.849.925	1.073.113	456.265	167.336	153.211

Извор: РЗС

Што се тиче остварених инвестиција у нова основна средства по делатностима, највише улагања је било у прерађивачкој индустрији, чак 58%, што је процентуално гледано, више и од округа и од Републике. У трговину на велико и мало и поправку моторних возила је уложено 24,7% (улагања у овај сектору на нивоу округа и Републике су значајно мања). На трећем месту по улагањима је сектор државне управе и обавезног социјалног осигурања са 9% што је приближно нивоу Републике (4,2% на нивоу округа). Улагања у све остале делатности (грађевинарство, саобраћај, образовање, здравствена и социјална заштита, итд.) износе свега 8,3% док на нивоу округа они износе 30,8 % а на нивоу Републике чак 60,8%.

Општина Параћин има веома добро развијен систем за привлачење домаћих и страних инвестиција, као и механизме подршке инвеститорима. У оквиру овог система инвеститорима су доступне разне мере подршке, олакшице и погодности. Захваљујући томе, поред значајних страних инвеститора, општина Параћин има и има много инвестиција домаћих малих и средњих предузећа, тако да данас у Параћину послује преко 80 инвеститора у 103 објекта за пословање и на производној површини од око 76.000 квадрата. Поред тога, значајне су и инвестиције у инфраструктуру и остале системе којима се подржава развој привреде. У 2019. години започета реализација бројних инвестиција укупне вредности преко 2,5 милијарди динара од којих је најзначајнија изградња Индустијског парка површине 3.000 квадрата у оквиру индустријске зоне „Змич“.

Индустријска зона „Змич“ се налази на одличној локацији, у близини аутопута, између Коридора 10 и регионалног пута и међународне пруге која повезује север и југ Европе и Блиски Исток. Индустијска зона је у општинском власништву и потпуно је опремљена неопходном инфраструктуром. Земљиште се великим инвеститорима у складу са законским оквиром даје без накнаде, док се за мања предузећа парцеле издају по повољним ценама. Додајући на ове услове и веома ефикасну локалну администрацију која је сервис потенцијалним инвеститорима и локалној привреди у давању свих неопходних информација и пружању логистичке подршке до последње фазе реализације инвестиције, као и брзину добијања потребних дозвола, изградња објеката у овој зони се лако започиње. Капацитети зоне су у доброј мери попуњен па се планира и њено проширивање у наредном периоду. У оквиру зоне започета је и изградња индустријског парка за потребе шведске компаније Римастер која је

објекат закупила на период од 10 година. Градња индустријског парка ће се одвијати фазно у наредном периоду, а простор ће бити доступан и другим инвеститорима под комерцијалним условима. Поред индустријске зоне, општина има у понуди и браунфилд локације за потенцијалне инвеститоре које нису у власништву општине.

Локални подстицаји и олакшице за инвеститоре и постојећу привреду, које општина даје ограничени су прописима, а најважнији су:

- ✓ Инвеститори који желе да граде стамбени објекат појединачно, индустријски објекат који не подлеже ослобађању по Закону о планирању и изградњу, објекте за пословање или услуге, имају смањени допринос за изградњу за 40% у случају да плате износ одједном.
- ✓ Физичким лицима - инвеститорима, предузетницима и правним лицима који граде објекте према њиховој намени дозвољено је да плате износ доприноса за изградњу подељен у 24 једнаке месечне рате.
- ✓ Поред олакшаних процедура за изградњу, инвеститори су ослобођени плаћања накнада за уређење грађевинског земљишта за производне и складишне објекте.
- ✓ Предузећа и предузетници који су регистровани на територији општине Параћин, ослобађају се плаћања локалне комуналне таксе за истицање фирме на пословном простору, осим за оне који имају годишњи приход преко 50.000.000 динара.
- ✓ Низ других олакшица које су предмет договора инвеститора и општине.

У Параћину постоје три локална удружења привредника: Опште удружење предузетника које окупља неколико хиљада чланова, Удружење привредника које окупља велика предузећа, и Удружење приватних предузетника, власника и купаца некретнина зоне унапређеног пословања Бид Зона „Корзо“, које окупља предузетнике и власнике локала у центру града.

Спољно-трговинска размена општине Параћин у претходном периоду није била на завидном нивоу са станивишта броја извозника, као ни са становишта оствареног суфицита/дефицита у спољно-трговинској размени. Од укупног броја привредних субјеката, око 9,5% привредних субјеката је извозно оријентисано, док је око 16,5% увозника. У оваквој расподели, остварен је извозни дефицит у претходне три године у номиналним износима од 1.7 – 2 милиона динара. Покривеност увоза извозом је у претходном периоду била око 53%. Уочљив је значајан позитиван тренд у расту годишње стопе извоза, тако да је годишња стопа раста извоза са 2,9 у 2015. години, порасла на 21,2 у 2018. години. Бележи се и раст годишње стопе увоза, али је он знатно мањи у односу на раст стопе извоза. Годишња стопа извоза у 2018. години знатно већа од годишње стопе увоза, док је претходних година стопа увоза била већа. У 2018. години номинални износ укупног извоза се знатно повећао и износио је нешто изнад 20 милиона евра. Са друге стране, номинални износ увоза расте знатно спорије од извоза у 2018. години када је остварен увоз у вредности од око 37 милиона евра, чиме је остварен суфицит параћинске привреде од око 17 милиона евра.

Табела 10 - Показатељи спољно-трговинске размене општине Параћин

Назив индикатора	Јединица мере	2015.	2016.	2017.	2018.
Укупан број извозника	Број	78	73	76	77
Број извозника, као % укупног броја активних	%	10,8	9,6	9,7	9,5

привредних субјеката					
Укупан извоз	У хиљадама РСД, номинално	1.800.532	1.898.056	2.011.193	2.437.595
Укупан број увозника	Број	120	132	126	129
Број увозника, као % укупног броја активних привредних субјеката	%	16,6	17,3	16,1	16
Укупан увоз	У хиљадама РСД, номинално	4.019.251	3.616.290	3.919.344	4.408.240
Суфицит/дефицит	У хиљадама РСД, номинално	-2.218.719	-1.718.234	-1.908.151	-1.970.645
Покривеност увоза извозом	%	44,8	52,5	51,3	55,3
Обим спољнотрговинске размене ЈЛС	У хиљадама РСД, номинално	5.819.783	5.514.346	5.930.537	6.845.835
Годишње стопе раста извоза	Стопа	2,9	5,4	6	21,2
Годишње стопе раста увоза	Стопа	7,7	-10	8,4	12,5

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Зараде. Просечна зарада на територији општине Параћин је испод просека Републике Србије. Просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса у 2018. години, у општини Параћин износила је 40.506 динара, док је просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса на нивоу Републике Србије у 2018. години износила 49.650 динара.

4. Пољопривреда и рурални развој

Пољопривреда Србије представља напреднији део укупне привреде земље, јер бележи већи раст и боље трендове него многи други сектори захваљујући погодним природним условима (подручју северне географске ширине, са четири годишња доба и четири климатска подручја) за развој разноврсне пољопривредне производње. Иако је од почетка 21. века допринос пољопривреде БДП-у опадао, првенствено услед бржег раста активности у непроизводним секторима, удео пољопривреде у структури бруто додате вредности (БДВ) привреде Републике Србије је и даље веома висок. Висок удео пољопривреде у основним макроекономским агрегатима Републике Србије у односу на друге земље, може се са једне стране приписати богатим природним ресурсима и повољним климатским условима за пољопривредну производњу, а са друге стране споријем процесу структурног реформисања остатка привреде и застојима у том процесу. Иако апсолутно изражена запосленост у пољопривреди бележи високе стопе смањења, удео пољопривреде у укупној запослености у Републици Србији је и даље веома висок, међу највишим у Европи, и износи преко 20%. Пољопривредно-прехранбени производи имају значајну улогу и у спољно-трговинској размени Републике Србије, нарочито у извозу. Њихово учешће у укупном извозу усталило се последњих година на око 23%.

Општина Параћин поседује природне ресурсе за развој пољопривреде обзиром да располаже релативно великим површинама земљишта које се може обрађивати и користити за пољопривредну производњу.

Табела 11 – Обрадиво земљиште

	Општина Параћин	Поморавски округ	Република Србија
Површина у км ²	542	2.616	88.361
% обрадивог земљишта	58,7%	62,6%	65,8%

Извор: РЗС

Квалитет земљишта, у продукционом смислу, је врло разноврстан, а пољопривредно земљиште је 99% у приватном власништву. Највећи део обрадиве површине налази се у долини реке Мораве, која је погодна за ратарску и повртарску производњу (највише паприка и шаргарепа). Блага побрђа су искоришћена за засаде винове лозе, док у брдско-планинском делу постоје значајне травнате површине и добре могућности за унапређење сточарства.

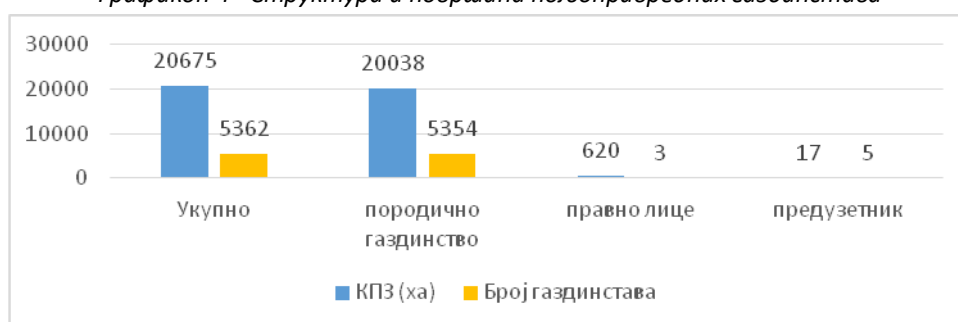
Табела 12 - Структура укупне пољопривредне површине у општини према начину коришћења

	Површина (хектара)	Број газдинстава
Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ)	20.675	5.351
Некоришћено пољопривредно земљиште	1.047	1.873
Површина под шумом	7.297	4.165
Остало земљиште	1.470	4.155
Укупно расположиво земљиште	30.489	5.362

Извор: РЗС

Пољопривреда на територији општине Параћин се обавља на 5.362 газдинства. Укупна површина коришћеног пољопривредног земљишта износи 20.675 ха. Највећи број газдинстава су породична (99,85%), предузетника је свега 5 а правних лица 3.

Графикон 4 - Структура и површина пољопривредних газдинстава

Извор: РЗС

Највећи је број мешовитих газдинстава са биљном и сточарском производњом (2.104), а потом газдинстава специјализованих за ратарство (1.369). Највише пољопривредног земљишта отпада на орнице, потом на ливаде, пашњаке и површине посејане крмним биљем, а тек онда на површине под поврћем и воћњацима. Житарице су засејане на 14.433 ха. Повртарством се бави укупно 958 газдинстава на 525 ха. Укупна површина под воћем је 297 ха,

а воћарством се бави 1.631 газдинство. Виноградарством се бави 1.437 газдинстава на територији општине на укупној површини од 284 ха.

Табела 13 – Број газдинстава и површина под различитим усевима и категоријама у 2018.

Број газдинстава	Коришћено пољопривредно земљиште	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде и пашњаци	Говеда	Свиње	Овце	Живина
5.362	20.675	18.087	297	284	1.784	5.361	30.609	10.023	122.249

Извор: РЗС

У последњих пет година је видно порасло интересовање за подизање воћних засада (орех, дуња, јабука, шљива, трешња, лешник) као и већих засада винове лозе, што је, пак, условило и повећану производњу ракије и вина. У сточарству је појачано интересовање за узгој оваца и коза.

Табела 14 – Број газдинстава и површина под различитим усевима и категоријама

	Површина (хектара)	Број газдинстава
Укупно расположиво земљиште	30489	5362
Пшеница и крупник	5627	4578
Дурум пшеница	45	31
Раж	5	15
Јечам	635	1039
Овас	253	342
Кукуруз за зрно	7843	4903
Тритикале	26	35
Жита укупно	14433	5102
Махунарке укупно	62	382
Кромпир	152	1545
Шећерна репа	1	1
Дуван	0	0
Хмељ	0	0
Уљана репица	0	0
Сунцокрет	43	39
Соја	128	88
Остали усеви за производњу уља	0	0
Лековито и ароматично биље	12	14
Остало индустријско биље	0	0
Индустријско биље укупно	184	141
Поврће, бостан и јагоде укупно	525	958
Цвеће и украсно биље	2	11
Крмно биље укупно	2727	2442
Окућница	218	3964
Оранице и баште	18087	5263
Ливаде и пашњаци	1784	994
Воћњаци - укупно	297	1631
Виногради	284	1437
Расадници	1	11

Вишегодишњи засади	585	2355
Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ)	20675	5351
Некоришћено пољопривредно земљиште	1047	1873
Површина под шумом	7297	4165
Остало земљиште	1470	4155

Извор: РЗС

Сточарством се у општини Параћин бави 18.586 газдинстава. Ливадске и пашњачке површине представљају велики потенцијал за развој сточарске производње. Значајан део ораничних површина се користи за производњу житарица и крмног биља што указује на велики значај сточарства у структури пољопривредне производње. Преглед грла стоке према типу производње дат је у наредној табели.

Табела 15 - Газдинстава и грла стоке према типу производње

	Број грла	Број газдинстава
Условно грло	14813	4363
Музне краве	2423	867
Говеда	5361	1007
Крмаче	4522	2255
Свиње	30609	3346
Овце	10023	817
Козе	2664	561
Бројлери	45448	149
Кокоске носиље	50700	1880
Живина	122249	3292
Кунићи	299	49

Извор: РЗС

У Општини Параћин има велики број пољопривредних удружења која окупљају пољопривреднике који се баве повртарством, воћарством, сточарством, а која помажу члановима кроз заједничку набавку опреме, заједнички пласман производа и на друге начине. Међутим и поред свих поменутих ресурса и подршке локалне самоуправе, пољопривредни произвођачи се суочавају са бројним проблемима који отежавају развој ове привредне гране. Пре свега су то пласман производа, уситњеност поседа и недостатак прерађивачких капацитета. Када се томе дода и чињеница да и Параћин прате миграциони трендови као и остатак Србије у смислу одлива сеоског становништва у градске средине и неповољне старосне структуре сеоских домаћинстава, јасно је да је пољопривредницима потребна значајна помоћ државе.

5. Туризам

Повољан географски положај, близина аутопута и добре саобраћајне везе са свим деловима земље, природне лепоте попут Грзе и Сисевца, једно од најинтересантнијих археолошких

налазишта на централном Балкану, локалитет „Слатина“ у Дреновцу, као и утврђење „Петрус“, манастири који датирају из 12 – 14. века и као такви представљају бисере архитектуре, бројне манифестације и специфична гастрономска понуда (парафински ћевап, Васина торта, пастрмка из Грзе и Сисевца) стварају услове за развој туризма у општини Параћин.

Најзанчајнији туристички ресурси на територији општине су излетишта Грза и Сисевац. На 17 км од Параћина ка Зајечару је излетиште Грза са истоименом реком. Излетиште се налази на 400 метара надморске висине, а препознатљиво је по изузетној природи, чистом ваздуху, разноврсном биљном и животињском свету. Обухвата и врела реке Грзе и два вештачка језера што га чини посебно атрактивним за спортске риболовце, јер су богата калифорнијском и поточном пастрмком. У подножју Кучајских планина, на 360 метара надморске висине, налази се Сисевац. Удаљен је 160 км од Београда, а само 20 км од искључења са ауто пута код Ђуприје. Сисевац је смештен на извору реке Црнице у прелепој котлини окруженој шумама. Очувана природа, зелене шуме јужног Кучаја, бистра река и потоци који се у њу сливају, термална вода, чист ваздух, заједно са богатом културно- историјском традицијом чине овај крај јединственим.

Посебне погодности општина Параћин поседује за развој ловног туризма. Ловиште „Јужни Кучај IV“, које је у склопу Шумског газдинства Јужни Кучај са седиштем у Деспотовцу, заузима површину од 20.480 ха, од чега територијално општини Параћин припада 5.580 ха. Ловиште је удаљено од Београда свега 150 км, а у непосредној близини ловишта се налази више културних и туристичких излетишта, као и резерват површине 5.300 ха.

Поред потенцијала за развој транзитног, излетничког, ловног и риболовног туризма, општина Параћин има и предиспозиције за развој специјалних видова туризма, пре свега историјског, спортског (комплетна спортска инфраструктура), манифестационог, верског (бројни манастири) и агротуризма (33 села на подручју општине). За разлику од већег броја туристичких дестинација у Србији, побројане туристичке потенцијале у општини Параћин прате расположиви смештајни капацитети. У самом Параћину и његовој ближој околини постоје значајни смештајни капацитети са око 500 лежајева.

У 2018. години приметан је нагли пораст туристичког промета у протеклих неколико година, тако да је у односу на 2017. годину у 2018. години број долазака порастао за скоро 60%, а сразмерно томе је порастао и број ноћења, док је просечна дужина боравка туриста остала иста као и претходних година. Велики број туриста долази из северних европских земаља, у транзиту су и бораве у Параћину дан или два.

Табела 16 - Кретање броја туриста у периоду 2015 – 2018.

Година	Туристи			Ноћења туриста			Просечан број ноћења	
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни	Домаћи	Страни
2015.	6.325	2.745	3.580	8.593	3.872	4.721	1,4	1,3
2016.	7.167	3.395	3.772	10.286	5.018	5.268	1,5	1,4
2017.	7.167	3.395	3.772	10.286	5.018	5.268	1,5	1,4
2018.	17.576	7.197	10.379	25.866	11.227	14.639	1,6	1,4

Извор: Туристичка организација општине Параћин

Један од могућих праваца развоја туризма би могао да буде и стварање туристичке регије са суседним општинама како би се читаво Поморавље и део Кучајских планина обухватили и

интегрисали у туристички производ препознатљив као добро место за одмор, али и посету културно-историјских локалитета, чиме би свака општина из ове регије употпунила своју туристичку понуду и повећавала атрактивност примарних ресурса.

Међутим, и поред побројаних туристичких потенцијала и значајног улагања у ову привредну грану, недостатак путне инфраструктуре, традиционално поимање туризма као гране привреде, недостатак кадрова у овој области, као и недефинисан туристички производ, и даље представљају изазов за бржи развој ове привредне гране и све користи које би општина остварила од тога.

Визија

Визија општине Параћин је дугорочно, широко дефинисано усмерење, слика и артикулација жељене будућности. Визија указује на нужност вредновања природних, људских и материјалних потенцијала ради стварања богатства и благостања и то не само кроз остварено у облику економских користи, већ и кроз стварање нових могућности у оквиру друштвеног живота општине. Истовремено, она представља реалну и веродостојну слику будућности општине

која се
остварити
стратегијом.

Параћин, генератор развоја Поморавља, град радних људи, препознатљив као привредни центар са добрим пословним окружењем и привлачан за инвеститоре, своје природне и друштвене ресурсе користи за стварање бољег животног амбијента.

Визија привредног развоја општине Параћин даје примарни значај унапређењу пословног окружења са циљем привлачења инвестиција као основе за отварање нових радних места како би се осигурала економска и друштвена атрактивност, развој и квалитет живота за грађане и све људе који у њој живе и раде. Параћин жели бити препознатљив као развијена средина са повољним пословним окружењем, растућег малог и средњег предузетништва, развијене пољопривреде и туризма, озбиљних инвеститора, окренута стварању амбијента за живот и рад свих њених становника уз ефикасну и експедитивну администрацију која креира и спроводи адекватне политике локалног економског развоја како би се осигурала одрживост локалне економије у циљу побољшања живота грађана у свим областима. Као таква, општина Параћин ће бити репрезентативна општина Поморавског округа, привредни центар који поред округа, репрезентује и регион када су у питању инвестиције и раст привреде.

Све анализе говоре да на подручју општине, постоје кључни елементи неопходни за раст и развој и то: изврстан географски положај и саобраћајна повезаност, богатство природних ресурса, конкурентна и искусна радна снага, развијена традиција, нарочито прерађивачке индустрије. Континуирана и значајна улагања локалне самоуправе и инвестициони замајац великих страних инвеститора, очекивано ће знатно побољшати стање у привреди и друштву. Стога су политике локалног економског развоја и надаље усмерене на континуирано унапређење пословног амбијента, јачање институционалних капацитета за привлачење улагања, развој нових и унапређење постојећих индустријских зона, модернизацију и унапређење инфраструктуре у служби привреде.

Остварењем постављене визије општина Параћин ће у будућности бити:

- ✓ Најразвијенија општина Поморавског региона која је валоризовала изврсну географску и саобраћајну позицију;
- ✓ Привредни и туристички центар региона чији је развој утемељен на синергијском деловању мале индустрије, пољопривреде и туризма;
- ✓ Конкурентна локална заједница, погодног амбијента за инвестирање;
- ✓ Препознатљив центар излетничког, спортско-рекреативног и манифестационог туризма где су богатство природе и културно историјско наслеђе валоризовани уз постулате заштите и одрживости;
- ✓ Заједница задовољних грађана, пристојног стандарда живота.

Општи и посебни циљеви одрживог развоја привреде општине Параћин

Достизање визије захтева остварење вишедимензионалних и интегративних циљева чије реализација треба да резултира бољим животом становника општине Параћин. Стратегија одрживог развоја привреде општине Параћин за период 2021 – 2025. утврђује јавне политике у области локалног економског развоја које проистичу из првог приоритетног циља Плана развоја општине Параћин 2021-2027. Стратегија дефинише један општи циљ у оквиру ког се очекује синергија различитих аспеката друштва, простора и окружења који имају утицаја на развој привреде. У оквиру општег циља дефинисана су три посебна циља који су потом разрађени низом одговарајућих мера како би се и остварили. Успостављена је јасна хијерархија на релацији стратешки циљеви из Плана развоја – општи циљ Стратегије – посебни циљеви – дефинисане мере.

У наставку је дат детаљнији опис општег са посебним циљевима и показатељима учинка, детаљан опис мера са показатељима исхода по сваком посебном циљу. Предложене мере су међусобно повезане кроз различите посебне циљеве па је за њихово спровођење битна координација активности и носиоца њиховог спровођења.

Општи циљ: Остварен стабилан и одржив развој привреде

Економска стабилност један је од најважнијих услова за постизање високог животног стандарда и квалитета живота грађана. Економска стабилност у највећој мери зависи од стабилне и развијене привреде. Локална привреда осигурава подршку свим осталим елементима развоја и у томе је њена важност. Оснаживање локалне привреде треба посебно да буде фокусирано на покретање малог предузетништва, као и његово јачање и развој, обзиром да се на тај начин подстиче најефикаснија валоризација расположивих материјалних и нематеријалних ресурса датог подручја чиме се његови постојећи ресурси претварају у конкурентне предности и омогућују датој локалној самоуправи и привредним субјектима са тог подручја добро позиционирање на тржишту и остваривање позитивних финансијских резултата.

Општина Параћин има природне, људске и материјалне ресурсе са значајним потенцијалом за развој, њен локацијски положај и индустријска традиција чине је погодном за јачу изградњу привредне структуре посебно у сектору развоја малих и средњих предузећа, као и у развоју пољопривреде. Параћин је општина познато по индустријском имиџу који пружа добру основу за даљи развој привредног сектора и његову диверзификацију. Како би се постигао максимални учинак и како би се општина развијала дугорочно, један од стратешких фокуса општине је привлачење производних и извозно оријентисаних инвестиција утемељених на знању и иновацијама, уз развој малог и средњег предузетништва. Тај развој мора кренути

даље у смеру одрживог развоја производних, прерађивачких и услужних делатности, одрживог развоја пољопривреде у синергији са туризмом, кроз континуирано унапређење пословне инфраструктуре, већи прилив инвестиција у све секторе од интереса и унапређење људских ресурса да подрже такав развој. Традиција и искуство у разним секторима производње дају добре претпоставке да се оствари планирано и достигну очекивани утицаји овог циља до краја 2025. године, што обухвата следеће:

- Раст стопе регистроване запослености за минимум 15% у односу на 2018. годину
- Раст нето плате за минимум 3% у односу на 2018. годину
- Повећан обим извоза привреде за 30% у односу на 2018. годину

Показатељи ефекта:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
<i>Стопа регистроване запослености</i>	Републички	33,6%	50%
<i>Просечна нето зарада по запосленом у односу на републички просек (%)</i>	завод за статистику	81,5%	84%
<i>Повећан обим извоза привреде</i>		6.845.835	8.899.585.

Посебни циљеви представљају очекиване резултате, односно жељене промене које су последица низа специфичних активности усмерених на постизање општег циља.

Посебан циљ 1: Повећање запослености, унапређење пословног амбијента и подршка локалном развоју кроз помоћ привредним субјектима

Привредни субјекти су важан чинилац у развоју општине и решавању важних питања с којима се локална самоуправа суочава. Што је више регистрованих приватних предузећа, општина остварује више прихода од пореза и других надокнада које уплаћују предузећа. На територији општине Параћин је активно више од 800 привредних друштава и преко 1.600 предузетника који покривају различите области деловања (прерађивачка, грађевинска, текстилна, услужне делатности, саобраћај, трговина, итд.) и представљају кључне актере привредне одрживости општине, а скоро половину радне снаге запошљавају прерађивачка индустрија и трговина. Мала и средња предузећа су веома значајан фактор у привреди општине Параћин која не само да су одиграла кључну улогу у периоду реструктурирања велике индустрије, већ и бележе континуирани раст запослених од 2013. године, те имају и значајну улогу у смањењу незапослености и представљају покретачку снагу одрживог развоја привреде Параћина. Развој и подстицање малог и средњег предузетништва своје исходиште има у традицији производних делатности на подручју општине Параћин, гео-саобраћајном положају те расположивој инфраструктури. Свесна важности и улоге производних делатности у општем привредном развоју, општина Параћин је на прво место поставила развој првенствено мале привреде и њених производних делатности не умањујући притом значење осталих делатности, међу којима су оне за развој најзначајније, заузеле заслужено место, како у овом, тако и у засебном развојном циљу.

За подстицање даљег развоја и унапређења привреде у целини важно је наставити са креирањем повољних услова за пословање, подстицати нове инвестиције у мало и средње предузетништво, промовисати привреду засновану на новим технологијама, иновацијама и знању и омогућити одређена подстицајна средства, како финансијска тако и нефинансијска, али и допринети већој информисаности коришћења доступних фондова за привредна друштва и предузетнике. Један од кључних елемената на које локална самоуправа може да утиче јесте креирање повољног пословног окружења које подстиче генерисање нових инвестиција, што укључује пре свега лако доступне локације са свом пратећом инфраструктуром, као што је индустријска зона „Змич“ која се континуирано шири и у којој послује већ преко 20 инвеститора. Стога, овај посебан циљ директно произилази из примарног фокуса визије развоја општине, а који се односи на стварање повољног пословног амбијента који је погодан за инвеститоре, као и стварање потребних институционалних и инфраструктурних услова за економски раст. Овај циљ је, такође, оријентисан на развој и подстицање малог и средњег предузетништва, али и подршку свим привредним субјектима у општини Параћин.

Остварење овог циља допринеће стварању веће додатне вредности по запосленом, отварању нових и квалитетнијих радних места и смањењу незапослености и побољшању материјалне ситуације становништва општине Параћин.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Број евидентираних незапослених лица на евиденцији НСЗ (разврстаних по полу и старости)	Републички завод за статистику	7.353 52,7% ж.	< 5000
Нето ефекат оснивања нових привредних друштава		2,7	
Нето ефекат оснивања нових предузетник		1,2	
Интеграција са циљевима одрживог развоја			
			

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 1: **Повећање запослености, унапређење пословног амбијента и подршка локалном развоју кроз помоћ привредним субјектима**, неопходно је спровести сет одређених мера. Следеће мере су дефинисане у оквиру овог циља:

Мера 1.1. Развој адекватних сервиса и услуга за пружање подршке постојећој привреди

Циљ ове мере је да креира предуслове за покретање привредних активности и привлачење инвестиција на територију општине и тиме омогући отварање нових радних места. Сервис за подршку привреди треба да олакша комуникацију пословног сектора са локалном самоуправом, да омогући брже поступање у захтевима пословног сектора, али и бројне друге погодности, као што су доступност информација од значаја за пословни сектор, обуке, итд.

Мера 1.2. Успостављање функционалне пословне инфраструктуре

Циљ ове мере је да повећа обим инвестиција на територији општине, олакша пословање свим субјектима и повећа запосленост на територији општине. Мера обухвата унапређење система подршке привреди развијањем пословно и инфраструктурно заокружених зона чиме се стварају развојни предуслови, осигурава правовремена и тачна информација и убрзавају привредне активности. Квалитетним системом управљања индустријским зонама свим инвеститорима су доступни сви битни инфраструктурни елементи што доприноси укупној конкурентности, ствара се могућност развоја низа додатних, допунских и пратећих делатности и подиже укупна вредност рада.

Мера 1.3. Успостављање механизма за финансијску подршку запошљавању

Циљ ове мере је да повећа запосленост, а тиме и унапреди квалитет живота становника општине. Истовремено, ова мера треба да смањи јаз између понуде и потражње радне снаге и да послодавцима обезбеде одговарајућу радну снагу. Активности у оквиру ове мере су предвиђене пре свега за незапослена лица, али и за послодавце који имају потребу за радном снагом одређених кавлификација, јер мера обухвата и обуке за познатог послодавца, подстицаје за запошљавање, субвенције за отварање радних места, итд.

Мера 1.4. Развој предузетништва и финансијска подршка производним предузећима и предузетницима за развој нових производа и проширење производње

Циљ ове мере је да повећа конкурентност локалних малих и средњих предузећа и предузетника, да покрене привредне активности, самозапошљавање и смањи социјални јаз међу становништвом општине. Ова мера обухвата подршку улагањима у унапређење пословања, модернизацију производње и услуга, и усклађивање са ЕУ стандардима. Мала и средња предузећа могу стварати нове вредности и нове могућности за запошљавање, те је потребно подстицати их на развој иновативних и технолошки интензивних производних делатности којима се осигурава стабилна основа запошљивости и друштвеног развоја.

Посебан циљ 2: Унапређење пољопривредне производње и пласмана пољопривредних производа

Захваљујући природним ресурсима за развој, пољопривреда заузима значајно место у привредној делатности општине Параћин. Пољопривреда се на територији општине Параћин обавља на 5.362 газдинства. Повртарство, воћарство и сточарство, а последњих година и виноградарство, представљају окосницу развоја пољопривреде општине Параћин. Један део становништва своје приходе остварује у пољопривреди, али је значајан део становништва који у пољопривреди обезбеђује знатна додатна средства. Међутим, иако је важна привредна грана са значајним потенцијалом за развој, чињеница је да на територији општине још увек преовладава екстензиван приступ пољопривредној производњи. Када се томе додају и други ограничавајући фактори развоја конкурентне пољопривреде, као што су велики број старачких домаћинстава, уситњености поседа, мала стопа обрадивих пољопривредних површина у

функцији робне производње, ниска продуктивност и последична тржишна неконкурентност, низак технолошки степен производње, недостатак тржишне инфраструктуре, недовољна информисаност и едукованост пољопривредних произвођача, али и недостатак прераде односно финализације пољопривредних производа, с једне стране, и чињеница да је за велики број становника општине пољопривреда једини или додатни извор прихода с друге стране, и да пољопривредна делатност може помоћи развој предузетништва и самозапошљавање, јасно је зашто је пољопривреда препозната као један од кључних стратешких циљева општине.

Имајући у виду горе наведено, пољопривредни развој мора се усмерити према високо приходовној производњи уз модернизацију пољопривредних газдинстава, подстицање умрежавања малих пољопривредника, подршку дистрибуцији њихових производа, али и едукацији пољопривредника. Поред тога, фокус би требало да буде и на подстицању селективних облика пољопривредне производње, подстицању прераде пољопривредних производа у финалне производе, едукацију пољопривредних произвођача али и маркетиншке активности у циљу бољег пласмана производа. Селективни облици пољопривредне производње првенствено се односе на воћарство, повртарство, виноградарство и сточарство, а посебно на еколошку производњу која би омогућила продају пољопривредних производа са већом додатом вредношћу. Пољопривредна производња је основа за снабдевање становништва и одговарајућих прерађивачких капацитета, значајан извор прихода, те је стога треба потенцирати као интензивну савремену производњу пољопривредних производа и убрзати њену динамику развоја, посебно што на територији општине Параћин има потенцијал синергије са туризмом. Наиме, обзиром на могућности развоја туризма на територији општине, потребно је развити тачке интереса на простору пољопривредних газдинстава и на тај начин осигурати тржиште за локално произведене пољопривредне производе и пратеће туристичке услуге.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Удео регистрованих пољопривредних газдинстава у укупном броју пољопривредних газдинстава	Републички завод за статистику	Број регистрованих/ 5362	%
Учешће коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) у укупној површини ЈЛС		20675/укупно пољопривредно земљиште	%
Интеграција са циљевима одрживог развоја			
	2 СВЕТ БЕЗ ГЛАДИ 	8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 	12 ОДГОВОРНА ПОРТОШЊА И ПРОИЗВОДЊА

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 2: **Унапређење пољопривредне производње и пласмана пољопривредних производа**, дефинисане су следеће мере:

Мера 2.1. Стварање услова за развој и унапређење пољопривредне производње

Циљ ове мере је да подстакне демографску обнову општине и самозапосленост кроз унапређење пољопривредне производње и повећање конкурентности пољопривредних произвођача. Обзиром да су кључни проблеми пољопривредних произвођача са територије општине Параћин пласман производа, уситњеност поседа и недостатак прерађивачких капацитета, уз подстицање специфичних грана пољопривреде одговарајућим програмима, неопходно је, такође предузети и активности усмерене на суфинансирање набавке садница и репроматеријала, али и укрупњавање пољопривредних поседа, организовање система прераде пољопривредних производа кроз задруге или кластере. На тај начин ће се унапредити услови за развој пољопривредне производње, подстаћи диверзификација и финализација пољопривредне производње, повећати компетенције и информисаност пољопривредних произвођача, као и инвестиције у пољопривреду, реструктурирати традиционална производња и створити услови за пласман пољопривредних производа.

Мера 2.2. Пласман пољопривредних производа

Циљ ове мере је да створи производну и тржишну/дистрибутивну инфраструктуру за пољопривредне производе, побољша положај малих пољопривредних произвођача на тржишту, повећа обухват пољопривредне производње, и олакша услове производње и тржишног пласмана пољопривредних производа. Поред тога, овом мером ће се подржати заједнички наступ произвођача пољопривредних прерађевина на локалном, регионалном и националном тржишту, као и евентуално брендирање изворних врста пољопривредних производа, пласман локално произведених пољопривредних производа кроз синергију са локалном туристичком понудом, повезивање пољопривредних произвођача и пружаоца услуга у туризму и успостављање кратких ланаца добављача.

Посебан циљ 3: Развој туристичких капацитета и промоција туристичке понуде

Повољан географски положај, близина аутопута и добре саобраћајне везе са свим деловима земље, природне лепоте и културно-историјске знаменитости стварају услове за развој туризма у општини Параћин. Општина Параћин обилује природним ресурсима за развој туризма (пре свега излетишта Грза и Сисевац, зелене шуме јужног Кучаја, бистре река и потоци, термална вода, чист ваздух), али и бројним другим ресурсима за развој посебних видова туризма. Захваљујући свему томе, у 2018. години број долазака туриста је порастао за скоро 60% у односу на претходне године. Међутим, сви ови ресурси су још увек прилично слабо искоришћени, али као потенцијал могу представљати респектабилан елемент у планирању будућег развоја. Основне препреке развоја туризма на подручју општине огледају се у недовољној туристичкој понуди која зависи од иницијатива појединаца, недовољно развијеној туристичкој инфраструктури, неумрежености пољопривреде и туризма, недовољној

финансијској моћи субјеката који се желе бавити туризмом, као и недостатку смештајних капацитета.

У складу са трендовима на туристичком тржишту, општина Параћин као дестинација има значајне природне и антропогене ресурсе и предности због могућности бројних активности за различите специфичне облике туризма (као што је нпр. ловни и риболовни туризам, верски туризам и сл.) или специфичне тржишне нише тј. туристе посебних интереса чији број последњих десет година континуирано расте, а који би се, пак, врло успешно могли спојити у један целовити производ. У овом тренутку велики део тих производа су тек потенцијал који треба развити и пласирати на туристичко тржиште. Наиме, све ове „туристичке сирове ресурсе“ је кроз квалитетно планирање и управљање развојем туристичког производа, могуће трансформисати у тржишно препознатљиве, конкурентне и дугорочне одрживе туристичке производе и услуге. Комбинацијом расположивих природних, друштвених и економских ресурса и креативношћу туристичких радника и предузетника који делују на подручју општине могуће је утицати на разноликост туристичке понуде која у синергији са локалним производима може допринети и препознатљивом гастрономском доживљају базираном на еколошким пољопривредним производима и тиме дати додатни квалитет живота становницима, атрактивност и изазове туристима као и нове пословне прилике предузетничком сектору. Примена иновација, унапређење постојећих и развој нових туристичких производа и интеграција туристичке понуде у циљу повећања броја туриста, као и развој ланца вредности у туризму и стимулација туристичке потрошње су неопходни како би се подстакао развој овог привредног сектора.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Укупан број 2018.	Циљана вредност 2025.
Процент повећања броја ноћења	Републички завод за статистику	25866	%
Процент повећања укупног броја гостију		17576	%
Интеграција са циљевима одрживог развоја			

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 3: **Развој туристичких капацитета и промоција туристичке понуде**, неопходно је спровести следеће мере дефинисане у оквиру овог циља:

Мера 3.1. Повећање квалитета туристичке понуде и услуге

Циљ ове мере је да повећа квалитет укупне туристичке понуде, број туриста и тиме приходе од туризма на територији читаве општине. Ова мера таргетира развој елемената примарне туристичке инфраструктуре (природна и културна добра) чиме нужно доводи до повећања интереса и повећања попуњености капацитета елемената секундарне туристичке понуде (смештај и угоститељство). Активности у оквиру ове мере ће допринети разноликости и

унапређењу туристичке понуда кроз различите облике финансијских и нефинансијских подстицаја, укључујући и унапређење и изградњу комуналне и туристичке инфраструктуре, изградњу, обнову, уређење и категоризацију смештајних капацитета и пратећих садржаја, развој и унапређење додатних садржаја, унапређење туристичке сигнализације, стандардизацију услуга, успостављање система регистрације туриста и јачање механизма контроле и инспекције, развој предузетништва у сектору туризма и повезаним делатностима, креирање нових туристичких производа, развој људских ресурса у складу са новим тенденцијама и промоцију туристичких потенцијала општине.

Мера 3.2. Адекватна промоција туристичке понуде града/општине на циљаним тржиштима

Циљ ове мере је развој туристичког производа и идентитета темељеног на специфичностима општине како би се повећао туристички промет на територији општине. Мера је усмерена на стварање додатне препознатљивости и идентитета општине Параћин као туристичке дестинације унутар регионалног окружења и шире, кроз развој и промоцију јединствених садржаја, производа и услуга, као и развој додатне туристичке понуде. У понуду је потребно укључити и суседне општине и заједничке туристичке ресурсе валоризовати на адекватан начин и објединити у јединствену понуду како би се заједничким деловањем постигли значајнији резултати.

Друштвени и економски ефекти предложених мера

У оквиру анализе ефеката јавних политика и прописа и садржаја Стратегије, а у складу са Законом о планском систему Републике Србије и Уредбом о методологији управљања јавним политикама⁶, спроведена је и анализа ефеката предложених мера на друштво, на животну средину, као и анализа економских и финансијских ефеката.

Анализа ефеката на друштво. Имплементација предвиђених мера у Стратегији одрживог развоја привреде општине Параћин за период 2021 – 2025. године довешће до значајних користи за грађане општине и неће створити додатне трошкове за грађане и привреду. Стратегија је својим циљевима усмерена на решавање најзначајнијих проблема друштва и привреде. Дефинисане мере ће допринети остварењу планираних циљева уз минималне негативне ефекте на друштвену заједницу уз поштовање начела родне равноправности. Унапређење пословног окружења, пољопривреде, туризма и повезаних инфраструктурних система кроз предвиђене мере ће обезбедити отварање нових и квалитетних радних места, и допринети унапређењу животног стандарда свих грађана општине.

Анализа ефеката на животну средину. Већина предложених мера у Стратегији могу да имају различите импликације на животну средину. Свакако мере које подразумевају грађевинске радове могу имати негативан утицај на животну средину у виду загађења ваздуха, ерозије тла, буке, губитка биодиверзитета, деградације станишта, узурпирање дивљих врста и сл. Мере усмерене на привлачење туриста и омасовљење туристичке понуде, такође могу негативно утицати на животну средину. Такође, повећан број туриста може да има одређени утицај на животну средину, поготово ако локација припада некој заштићеној области или је станиште заштићених врста, што додатно оптерећује одрживост. У туризму је одрживост кључна ставка, као и у пољопривреди, а имајући у виду да се општина определила за развој селективних пољопривредних делатности, укључујући и еко пољопривреду, општина Параћин ће својим мерама подржати само пољопривредну производњу која се уклапа у концепт одрживог развоја. Ипак, спровођење мера оствариће само минималан и ограничен негативни утицај на животну средину, док ће позитивни ефекти бити вишеструки.

Анализа економских ефеката. Одрживи развој привреде сам по себи има за циљ бројне позитивне економске и неекономске ефекте, како на све појединачне субјекте развоја, тако и на развој целокупне локалне заједнице. Поред развоја појединачних привредних субјеката, позитивни ефекти на целокупну заједницу би се огледали кроз запошљавање већег броја становника, стварање могућности за повратак становништва у рурална подручја ради бављења пољопривредом, проширење основа развоја туризма и повећање прихода целокупне популације. Очекивани утицај мера на привреду огледа се и у развоју адекватног тржишта рада и смањењу незапослености. Унапређење привреде, посредно и инфраструктурних система и стимулисање иновативности, допринеће бољој употреби ограничених ресурса и унапређењу квалитета услуга према грађанима, док ће могућност за економским

⁶ „Службени гласник Републике Србије” број 8/18

осамостаљивањем становништва расти развојем свих сегмената привредног развоја. Испуњавање општег и посебних циљева водиће до успостављања социјалне правде и једнакости права свих грађана, што у крајњој линији води до боље искоришћености свих потенцијала друштва у циљу увећања укупног друштвеног богатства општине.

Анализа финансијских ефеката. Средства за реализацију Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин за период 2021 – 2025. године биће обезбеђена у буџету општине Параћин, из буџета Републике Србије и кроз бесповратна донаторска средства. Приликом дефинисања мера за реализацију постављених циљева, посебно је вођено рачуна о фискалној стабилности општине и о финансијским ограничењима буџета. Део средстава за реализацију предвиђених мера биће обезбеђен из програма Владе Републике Србије, а део из бесповратних донаторских средстава, бар за области у којима је донаторска заједница активна на локаном нивоу.

Показатељи за мерење напретка

У циљу праћења достигнућа постављених циљева, дефинисан је сет показатеља исхода на нивоу циљева и показатеља резултата на нивоу мера, који треба да омогуће праћење ефикасности и ефективности спровођења јавних политика утврђених **Стратегијом одрживог развоја привреде општине Параћин за период 2021 – 2025.**

Предложена листа индикатора се базира на статистичким стандардима, стратешким циљевима ЕУ и укључује и индикаторе и циљеве одрживог развоја. Оквир за праћење такође укључује и национално специфичне индикаторе помоћу којих се прати ситуација у појединим областима спровођења јавних политика на националном и локалном нивоу, усаглашене са циљевима кључних докумената Републике Србије. Основа за дефинисање специфичних индикатора су индикатори дефинисани за праћење остварења циљева буџетских програма из програмског буџета. Усаглашавање показатеља са индикаторима програмског буџета је урађено из прагматичних разлога ради лакшег повезивања предложених мера и њихове интеграције у програмски буџет, а водећи се чињеницом да су се дефинисани индикатори показали као погодни за праћење напретка у одређеној области. Приликом дефинисања показатеља посебан нагласак је стављан на употребу званичних статистичких података и њихову лаку доступности.

Показатељи за мерење напретка у процесу спровођења Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин представљају сет контекстуалних показатеља који показују у ком ће се контексту спроводити Стратегија. Обухватају **показатеље резултата, исхода и ефекта. Показатељи резултата** (процесни показатељи) прате примену конкретних мера и активности. Овај сет показатеља ће у највећој мери имати значај за спровођење акционог плана за спровођење Стратегије, па ће преглед ових показатеља детаљније бити развијен у оквиру акционог плана Стратегије. **Показатељи исхода** (исходни показатељи) су везани за остварење дефинисаних посебних циљева Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин. Синергија исходних показатеља треба да омогући увид у ефекте примене Стратегије, као и ниво и тренд кретања кључних показатеља ефекта на нивоу општег циља.

Извори података. Основни извор података за потребе прорачуна и праћења дефинисаних показатеља спровођења Стратегије биће релевантни статистички подаци и редовна статистичка истраживања Републичког завода за статистику (РЗС). За поједине показатеље биће коришћени релевантни подаци општине и њених јавно комуналних предузећа и институција. Као извор података препоручује се коришћење Аналитичког сервиса ЈЛС при Републичком секретаријату за јавне политике (РСЈП)⁷, који систематски обрађује велики део статистичких података, као и годишњи извештаји Републичког завода за статистику којима су обухваћене јединице локалних самоуправа.

У наставку је дат кратак преглед свих утврђених показатеља за мерење напретка.

⁷ <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Табела 17 - Преглед показатеља напретка

Општи циљ	ОСТВАРЕН СТАБИЛАН И ОДРЖИВ РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ
Показатељ ефекта	<ul style="list-style-type: none"> • Стопа регистроване запослености • Просечна нето зарада по запосленом у односу на републички просек (%) • Повећан обим извоза привреде
Посебан циљ	Повећање запослености, унапређење пословног амбијента и подршка локалном развоју кроз помоћ привредним субјектима
Показатељ исхода	<ul style="list-style-type: none"> • Број евидентираних незапослених лица на евиденцији НСЗ (разврстаних по полу и старости) • Нето ефекат оснивања нових привредних друштава • Нето ефекат оснивања нових предузетник
Мере	<ol style="list-style-type: none"> 1. Развој адекватних сервиса и услуга за пружање подршке постојећој привреди 2. Успостављање функционалне пословне инфраструктуре 3. Успостављање механизма за финансијску подршку запошљавању Развој предузетништва и финансијска подршка производним предузећима и предузетницима за развој нових производа и проширење производње
Показатељ резултата	<ul style="list-style-type: none"> ○ Број пројеката за унапређење инвестиционог амбијента на 1000 становника ○ Степен искоришћености земљишта/простора у индустријским зонама ○ Број новозапослених кроз реализацију мера активне политике запошљавања ○ Број новооснованих предузетничких радњи (разврстаних по полу власника) на територији општине уз учешће подстицаја локалне самоуправе у односу на укупан број новооснованих предузетничких радњи ○ Број новооснованих предузећа на територији општине уз учешће подстицаја локалне самоуправе у односу на укупан број новооснованих предузећа ○ Број подржаних пројеката који промовишу предузетништво ○ Број подржаних МСПП који су модернизовали и/или проширили своје капацитете (број МСПП где су жене власнице)
Посебан циљ	Унапређење пољопривредне производње и пласмана пољопривредних производа
Показатељ исхода	<ul style="list-style-type: none"> • Удео регистрованих пољопривредних газдинстава у укупном броју пољопривредних газдинстава • Учешће коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) у укупној површини ЈЛС
Мера	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стварање услова за развој и унапређење пољопривредне производње 2. Пласман пољопривредних производа
Показатељ резултата	<ul style="list-style-type: none"> ○ Број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници директног плаћања у односу на укупан број пољопривредних газдинстава ○ Број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници кредитне подршке у односу на укупан број пољопривредних газдинстава ○ Процент коришћења пољопривредног земљишта обухваћених годишњим програмом, у односу на укупне расположиве пољопривредне површине
Посебан циљ	Развој туристичких капацитета и промоција туристичке понуде
Показатељ исхода	<ul style="list-style-type: none"> • Процент повећања броја ноћења • Процент повећања укупног броја гостију
Мера	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повећање квалитета туристичке понуде и услуге

	2. Адекватна промоција туристичке понуде града/општине на циљаним тржиштима
Показатељ резултата	<ul style="list-style-type: none"> ○ Број уређених и на адекватан начин обележених (туристичка сигнализација) туристичких локалитета у општини у односу на укупан број локалитета ○ Број догађаја који промовишу туристичку понуду општине у земљи и/или иностранству на којима учествује туристичка организација општине

Оквир и план за праћење спровођења Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025.

Институционални оквир и план за праћење спровођења Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021-2025., вредновање учинка и извештавање о спроведеним мерама, постигнутим циљевима и учинцима јавних политика се утврђује или разрађује Стратегијом. Општина Параћин је дефинисала механизме за праћење спровођења Стратегије. Одговорност за координацију и надзор над реализацијом Стратегије има општинска управа општине Параћин, а одговорност за спровођење појединачних циљева и мера имају све институције, организације и јавно-комунална предузећа која имају надлежност за спровођење појединачних мера дефинисаних Стратегијом одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025.

Механизме праћења спровођења Стратегије чиниће постојећи механизми за извештавање и евалуацију који функционишу унутар јединице локалне самоуправе. Праћење реализације мера дефинисаних Стратегијом заснивају се на прикупљању и обради података из примарних (локални) и секундарних (РЗС) извора, а у вези са реализацијом појединачних активности из сваке мере. Праћење се врши континуирано од стране организационих јединица или организација које су задужене за реализацију одређених мера, а систематизација свих података се врши једном годишње од стране Управе за пољопривреду и локални економски развој.

Како би се оценила релевантност, ефикасност, ефективност и одрживост јавне политике потребно је спровести анализу утицаја политика и мера усвојених у оквиру Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025. Ради спровођења анализе утицаја, потребно је спроводити и редовну евалуацију различитих мера како би се оценила успешност примене истих. Редовна евалуација биће спроведена од стране одељења општинске управе. Постигнути резултати у оквиру сваке мере представљају се показатељима, квантитативно и квалитативно. Вредновање реализације мера врши се након сваке године спровођења Стратегије, а финално вредновање након завршетка планског периода када се врши и вредновање реализације Стратегије у целини. Акциони план за примену Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021 – 2025. биће донет најкасније 90 дана од дана усвајања Стратегије. Акциони план се доноси за читав период важења Стратегије, може бити ревидиран и раније у складу са резултатима праћења спровођења Стратегије.

Извештавање о реализацији Стратегије, општинска управа ће у складу са Законом о планском систему, вршити на годишњем нивоу и то до 15. марта за претходну годину о спровођењу средњорочног плана и документа јаве политике. Годишњи извештај ће садржати информације и податке о напретку и резултатима спровођења активности и мера економског развоја у претходној години. Свеобухватни завршни извештај о спровођењу Стратегије одрживог развоја привреде општине Параћин 2021-2025. биће поднет најкасније шест месеци након истека примене Стратегије, а заједно са документом јавне политике којим се замењује постојећа Стратегија након истека.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ПАРАЋИН
Број: /2021-II од _____ 2021. године

ПРЕДСЕДНИЦА
СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Славица Јовановић, дипл. правница